

ge), či rozšiřování (diffusion and dissemination), zabývá se strategiemi, taktikami a modely změn ve školním kontextu. Samostatné kapitoly jsou věnovány roli, kterou v řízení kurikula sehrávají ředitelé škol (school principals), a problematice decentralizace školství (school-based management), kde autor uvádí příklady decentralizačních trendů ve Spojeném království, Austrálii a USA. Dvě závěrečné kapitoly této části se věnují problematice evaluace školy (school evaluations) a reformy kurikula (curriculum reform). K ilustraci reformních tendencí v kurikulu uvádí autor příklady ze Spojeného království a USA.

V části vyučovací perspektivy se v úvodní kapitole autor věnuje jednotlivým prvkům učebního prostředí (learning environment), jako jsou velikost a tvar třídy, rozmístění žakovských lavic, umístění ostatního nábytku, nástěnky atp., a dalším psychickým a psychosociálním faktorům, ovlivňujícím prostředí ve třídě, jako jsou barvy, hluk, teplota atp. V závěrečné kapitole se potom věnuje problematice evaluace práce učitele (teacher appraisal).

Část věnovaná možnostem spolupráce v otázkách kurikula je uvedena kapitolou zaměřenou na možnosti spolupráce mezi učiteli. Následující kapitola je věnována jednotlivým skupinám (politici, učitelé, studenti, autoři učebnic atp.), které mají vliv na podobu kurikula. Autor se rovněž zabývá problematikou akčního výzkumu (action research). Závěrečná kapitola se věnuje vztahům a možnostem spolupráce mezi učitelem a rodiči.

V závěrečné části se autor zabývá jednak teorií kurikula (theorizing), jednak některým nejnovějším trendům v otázkách kurikula, a to genderové problematice a vztahu postmodernismu a kurikula.

Význam publikace spatřujeme v tom, že přehledně představuje jeden z přístupů k pedagogickému konceptu, který se v českém prostředí etabloval teprve nedávno. Otevřený a na praxi orientovaný pohled na kurikulum je běžný právě v anglicky mluvících zemích, odkud autor výhradně čerpal ve snaze ilustrovat popisované jevy na příkladech. Témata a zpracování některých kapitol jsou proto úzce vázána na angloamerické prostředí. Publikace však nenabízí zamyšlení nad zásadními koncepty v problematice kurikula v nejobecnější rovině.

Petr Najvar, Veronika Najvarová

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada pedagogická U, č. 10.

Brno : Masarykova univerzita, 2005. 190 s.

Ústav pedagogických věd Filozofické fakulty MU rediguje každoročně sborník odborných recenzovaných textů členů ústavu, studentů oborů Pedagogika, Sociální pedagogika a poradenství a dalších přizvaných autorů. Sborník vychází na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v řadě pedagogické, která má již delší tradici podobně jako např. řada filozofická, historická, jazyková či uměnovědní. V posledních šesti letech se ústav zasloužil o pravidelné každoroční vydávání sborníku a v této

tradici chce dále pokračovat. Sborník sestává z hlavní monotematické části, rubriky dalších příspěvků, studentských prací, zpráv z konferencí a medailonků významných osobností působících na pracovišti. Monotematická hlavní část 10. čísla sborníku je věnována velmi aktuálnímu tématu **změny a inovací ve vzdělávání**.

V úvodním příspěvku Karel Rýdl zdůrazňuje potřebu nadhledu, vnímání širokých souvislostí změny, odstupu v pohledu na změny a inovace. Vychází ze dvou základních modelů organizace vzdělávání – modelu prosazovaného shora (např. střední Evropa) a modelu prosazovaného zdola (např. Skandinávie). První z modelů není podle autora kontroverzního názoru s to adekvátně reagovat na společenské změny a je do budoucna neperspektivní. Autor také upozorňuje na terminologické problémy a odkazuje na své další práce vztahující se k této problematice. Vymezuje, jak je dobré chápat *inovující školu*, a za nevhodný považuje termín *inovativní škola*. Inovaci nevnímá jako stav, ale jako stálý proces. Poukazuje na to, že skutečných inovací v Schumpeterově původním pojetí zásadních změn v řetězci „tvořivé destrukce“ probíhá velmi málo a pojem inovace je chápán nevhodným způsobem jako jakékoli zlepšování. Problém transformace vzdělávání hodnotí jako velmi komplexní. Zdůrazněn je také tradiční opodstatněný pohled na funkci školského systému jako udržovatele tradic, nikoli nositele změn.

Anita Trnavčević ze slovinské univerzity v Koperu popisuje některé komplexní problémy vzdělávání v souvislosti s globalizací, internacionalizací, evropeizací ve školách a školských systémech a podřízeností školství ekonomice. Diskutován je problém evaluace kvality a efektivity a mezinárodního měření výsledků vzdělávání, které vedou ke standardizaci a internacionalizaci ve školských systémech. Inovace nahlížené z tohoto pohledu přinášejí různá rizika i pozitiva, které autorka zmiňuje v závěru svého příspěvku.

Mel Ainscow z univerzity v Manchesteru se zamýšlí nad otázkou, jaké jsou možnosti dalšího posunu školských systémů směrem k větší inkluzivnosti a jaké faktory tento inkluzivní rozvoj škol ovlivňují. Jako hlavní faktor posunu k větší inkluzivnosti označuje dialog uvnitř komunity a partnerský vztah správních orgánů a škol.

Na základě případové studie 2 ředitelů základních škol analyzují Milan Pol a Petr Novotný řízení kvality a ukazují vhodné směry přístupu k rozvoji managementu školy. Řízení kvality ředitelů je analyzováno a srovnáváno z hlediska konceptu tzv. *invitational leadership* a z hlediska obsahového rámce řízení kvality. Koncept *invitational leadership* zdůrazňuje význam subjektivního kognitivního zpracování situací, které spoluformuje sebepojetí, postoje a chování. Zdůrazňuje také nasměrování na optimismus, respekt, důvěru a vzájemné podpůrné aktivity. Do analyzovaného obsahového rámce řízení kvality je zahrnuta oblast vize kvality, směřování ke kvalitě, ohled na potřeby žáka jako základní orientaci změn, prostor pro participaci, profesní rozvoj zaměstnanců, interní komunikaci, způsoby řešení konfliktů a problémů, přizpůsobování organizační struktury a odpovědností a pravomocí aktuálním potřebám rozvoje kvality.

Lenka Hloušková odpovídá prostřednictvím dotazníkových výpovědí ředitelů škol o otevřenosti škol vůči okolí na v Česku zřídka kladenou, ale zajímavou otázku, zda a jak inovační potenciál škol pocházející z otevřenosti škol vůči okolí přispívá

k rozvoji kultury školy. Procentuálními četnostmi zvolených indikátorů vyjádřeného a nevyjádřeného inovačního potenciálu (popis výběru vzorku je k dispozici v jiných publikacích) předkládá závěr, že „v otevřenosti škol vůči okolí se skrývá nezanedbatelný inovační potenciál pro rozvoj kultury školy“ (s. 77).

Klaas van Veen (univerzita Nijmegen, Nizozemí) se zabývá emocemi učitelů v kontextu reformy a snaží se teoreticky i na případové studii dvou učitelů přispět k porozumění celému procesu. Východiskem a interpretačním rámcem práce je kognitivní sociálně-psychologická teorie emocí (odvozená od Lazarusovy teorie), v níž je dopad reformy a emocí prožívaných učiteli chápán ve vztahu k jejich vlastním názorům a interpretaci situace. Z tohoto úhlu pohledu lze případný odpor učitelů ke změně lépe pochopit. Způsob, jímž učitelé reagují na reformy ve vzdělávání, je do značné míry určován tím, jak učitelé reformu vnímají vzhledem ke své profesní identitě, tj. zda ji reforma (ze subjektivního hlediska) posiluje či ohrožuje.

Jiří Zounek a Martin Sebera se zabývají tématem inovací ve školství způsobených rozvojem informačních a komunikačních technologií (ICT). České programové dokumenty v tomto ohledu vidí učitele jako nositele inovací. Autoři se proto zamýšlejí nad informační gramotností a postoji budoucích učitelů k inovacím, vychází z rogerovských charakteristik typů osvojitelů inovací a nabízí výsledky dotazníkového šetření na vzorku potenciálních učitelů (studenti předmětu učitelské minimum na Filozofické a Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v roce 2004). U závěru autorů, že výsledky mohou „částečně nabourat vžitou představu, že ICT jsou doménou mužů...“ (s. 103), je třeba upozornit čtenáře na slovo *částečně*, protože jinak by tento inspirativní, zajímavý a opodstatněný závěr byl formulačně zobecnován více, než dovoluje např. použitý způsob výběru vzorku, specifčnost vzorku a zejména obsah respondentů posuzovaných položek, u kterých byly rozdíly statisticky signifikantní. Případně také počet mužů ve vzorku či specifčnost dotazníků, kde nezjišťujeme, co osoby skutečně dělají, co si myslí, ale to, co uvádí, že si myslí, co preferují atd. Výzkum autorů ukazuje, že postoj zkoumaných žen k inovacím v oblasti ICT ve školství je blízký postoji zkoumaných mužů a pouze ve dvou položkách statisticky významně odlišný (spíše pozitivním směrem).

Další příspěvek, jehož autorkou je Bohumíra Lazarová, se zabývá souvislostmi osobnostních faktorů učitele a jeho rezistence vůči změně. Diskutovány jsou zejména otázky motivace, schopnosti, životní postoje. Faktor osobnosti hraje podle autorky významnou roli v inovaci praxe a rezistenci vůči změně, důležitý je proto zejména osobnostní rozvoj učitele.

Ve sborníku jsou také další přínosná sdělení zabývající se aplikací tzv. *zakotvené teorie*, která začíná být i v pedagogice stále více uplatňována. Zakotvená teorie představuje specifický, propracovaný kvalitativní výzkumný design používaný v mnoha sociálně-vědních disciplínách. Klára Šedová na příkladu rodinné socializace dětského diváctví ukazuje možnosti uplatnění zakotvené teorie v pedagogickém výzkumu – věnuje se specifickým technikám kódování, zejména diskutovanému axiálnímu kódování. Roman Švaříček dává čtenářům možnost zamyslet se nad problematikou kvalitativního a kvantitativního výzkumného diskursu, nad pravdou ve vědě a nad otázkou, zda je zakotvená teorie skutečně teorií a co nám výzkumy realizované s po-

mocí zakotvené teorie mohou říci a co nikoli.

V rubrice studentské práce jsou prezentovány teoretické studie a výzkumná témata jako demokracie ve švédské škole, nové podněty v rozvoji osobnostní kompetence budoucích učitelů, význam zážitkové pedagogiky pro pedagogy a místo tvůrčího psaní v současných vzdělávacích programech.

Ve sborníku lze nalézt také zprávy členů pracoviště ze zajímavých konferencí, kterých se účastnili. Obsáhlejší zprávy jsou věnovány mezinárodním konferencím, které Ústav pedagogických věd zaštiťoval a které proběhly v Brně a Telči. Jednalo se o konferenci ENIRDEM (European Network for Improving Research and Development in Educational Management) s tématem Zvládání rozmanitosti v souvislostech řízení škol a vzdělávání a konferenci OMEP (Světová organizace pro předškolní výchovu) s tématem Péče o nejmenší děti od narození do tří let: výzva pro rodinu a komunitu.

V závěru sborníku nalezne čtenář medailónky připomínající osobnosti prof. Vladimíra Jůvy (1925-2005) a doc. Jana Supa (70. výročí), kteří na pracovišti působili jako jeho vedoucí.

Sborník lze hodnotit pozitivně – jako přínosný, zdařilý a informačně obsáhlý. Nabízí tematicky zaměřené příspěvky zabývající se z různých úhlů pohledu hlavními otázkami změn a inovací ve vzdělávání, a to jak na úrovni systému, škol, ředitelů, tak v práci učitelů. Cenné je, že většina článků vychází z výzkumů, v případě českých autorů realizovaných v době různých větších či menších změn v českém školství. A že mezi autory jsou zahraniční spolupracovníci pracoviště, členové pracoviště a studenti doktorských a magisterských studijních programů. Sborník by neměl uniknout pozornosti odborné veřejnosti zainteresované na teorii změny a inovací ve školství a vzdělávání.

Kateřina Vlčková

KRATOCHVÍLOVÁ, J.

Tvorba školního vzdělávacího programu krok za krokem – s pedagogickým sborem.

Brno : MU, 2006. 116 s.

Autorka recenzované publikace získala bohaté zkušenosti jako učitelka a ředitelka základní školy. Později působila též jako lektorka v dalším vzdělávání zaměřeném na přípravu školního vzdělávacího programu. Své zkušenosti zúročuje v publikaci, kterou adresuje učitelům, pedagogickým sborům a vedení škol ve snaze poskytnout odpovědi na otázky „jak začít, jak postupovat a jak dojít k cíli“ při tvorbě školního vzdělávacího programu (ŠVP). Publikace je cenná o to více, že doba, kdy všechny základní školy a osmiletá gymnázia mají zahájit svoji výchovně-vzdělávací činnost